

Artikelen

Arbeidsparticipatie van vrouwen: een vergelijking naar opleidingsniveau, leeftijd en herkomst

Martijn Souren en Jannes de Vries

Onder laagopgeleide vrouwen is de bruto arbeidsparticipatie aanzienlijk lager dan onder middelbaar- en hoogopgeleide vrouwen. Vooral bij Turkse en Marokkaanse vrouwen is dit verschil in arbeidsdeelname tussen lager en hoger opgeleiden groot. Behalve de herkomst speelt ook het al dan niet hebben van kinderen en een partner een rol. Zo blijken laagopgeleide moeders met partner vaker actief te zijn op de arbeidsmarkt dan laagopgeleide moeders zonder partner. Bij hoger opgeleide autochtone moeders geldt het omgekeerde: zij participeren juist minder vaak als er een partner aanwezig is.

1. Inleiding

De arbeidsparticipatie van laagopgeleide vrouwen is beduidend lager dan die van middelbaar- en hoogopgeleide vrouwen. Bij vrouwen hangt het opleidingsniveau bovendien veel sterker samen met de arbeidsparticipatie dan bij mannen. Hoewel het opleidingsniveau van vrouwen de afgelopen decennia sterk is gestegen, was in 2008 nog altijd een derde van de vrouwen in de leeftijd van 15 tot 65 jaar 2008 laag opgeleid.

In dit artikel wordt de bruto arbeidsparticipatie van laagopgeleide vrouwen geanalyseerd aan de hand van verschillende achtergrondkenmerken. Daarbij wordt deze telkens vergeleken met middelbaar- en hoogopgeleide vrouwen. Aangezien het participatieverschil tussen laag- en middelbaar of hoogopgeleide vrouwen gedeeltelijk wordt verklaard door de herkomst (Van der Valk, 2008), is ook herkomst steeds in de analyses betrokken.

Naar leeftijd is onderscheiden tussen de 25-tot-50-jarigen en 50-tot-60-jarigen. Jonge vrouwen van 15 tot 25 jaar zijn buiten beschouwing gelaten: een deel van hen volgt namelijk nog een opleiding. Wanneer deze nog niet is afgerond, is het niet goed mogelijk om de relatie tussen participatie en opleidingsniveau vast te stellen. Van degenen die geen opleiding meer volgen, zijn de meesten actief op de arbeidsmarkt (Van der Valk, 2008). Vrouwen van 60 jaar en ouder participeren veel minder vaak, maar zij zouden gezien hun leeftijd hoe dan ook de arbeidsmarkt snel verlaten. Ook deze leeftijdsgroep komt in dit artikel niet aan de orde.

De 25-tot-50-jarigen zijn interessant vanwege de combinatie tussen arbeid en zorgtaken voor jonge kinderen die bij deze leeftijdsgroep een belangrijke rol speelt. Om beter zicht te krijgen op de relatie tussen deze zorgtaken en de

arbeidsdeelname is bij deze groep gekeken naar het al dan niet hebben van jonge kinderen, de leeftijd van de kinderen en het deel uitmaken van een eenoudergezin of ouderpaar. Ook de arbeidsmarktpositie van de partner wordt daarbij meegenomen. Een analyse van de 50-tot-60-jarigen is van belang, omdat deze groep de participatiegraad voor de komende jaren van de oudere beroepsbevolking gaat bepalen. Zij zullen als eerste langer moeten doorwerken vanwege afgeschafte VUT- en pensioenregelingen. Voor beide leeftijdsgroepen is ten slotte ook de relatie tussen gezondheid en de arbeidsdeelname van laagopgeleide en middelbaar- en hoogopgeleide vrouwen interessant.

De gegevens voor dit artikel zijn afkomstig uit de Enquête beroepsbevolking (EBB). Om voldoende uitsplitsingen te kunnen maken, zijn de enquêtejaren 2006 tot en met 2008 samengevoegd. De cijfers die hier gepresenteerd worden, zijn steeds het gemiddelde van die drie jaren.

Bruto arbeidsparticipatie

De bruto arbeidsparticipatie wordt gemeten als het aandeel van de werkzame én werkloze beroepsbevolking in de potentiële beroepsbevolking. De bruto arbeidsparticipatie geeft het direct inzetbare arbeidsaanbod weer. Dat bestaat zowel uit personen die werken (voor minimaal twaalf uur in de week) als uit personen die werk zouden willen, hier actief naar op zoek zijn en hiervoor ook nog eens direct beschikbaar zijn (de werkloze beroepsbevolking).

2. Grote verschillen in arbeidsparticipatie naar opleidingsniveau

2.1 Oudere generatie vrouwen veel minder actief op de arbeidsmarkt dan de jongere

Zeven op de tien 25-tot-60-jarige vrouwen zijn actief op de arbeidsmarkt. De participatiegraad van 50-tot-60-jarigen is duidelijk lager dan die van 25-tot-50-jarigen (55 procent versus 76 procent). Eerder onderzoek (Knoef, Euwals en Van Vuuren, 2007) wijst erop dat hierbij zowel een leeftijdseffect als een cohorteffect een rol spelen. Het eerste houdt in dat vrouwen minder vaak werken naarmate ze ouder zijn. Bij cohorteffecten gaat het erom dat vrouwen van oudere generaties een lagere participatiegraad

kennen, omdat ze in een andere tijd zijn opgegroeid dan de jongere generaties. Velen van hen zijn getrouwd in een tijd waarin het gebruikelijk was dat vrouwen stopten met werken zodra ze gingen trouwen of kinderen kregen. Hoewel een deel van hen opnieuw actief is geworden op de arbeidsmarkt, toen de kinderen ouder werden, werkt dit nog steeds door in de participatiecijfers van deze groep.

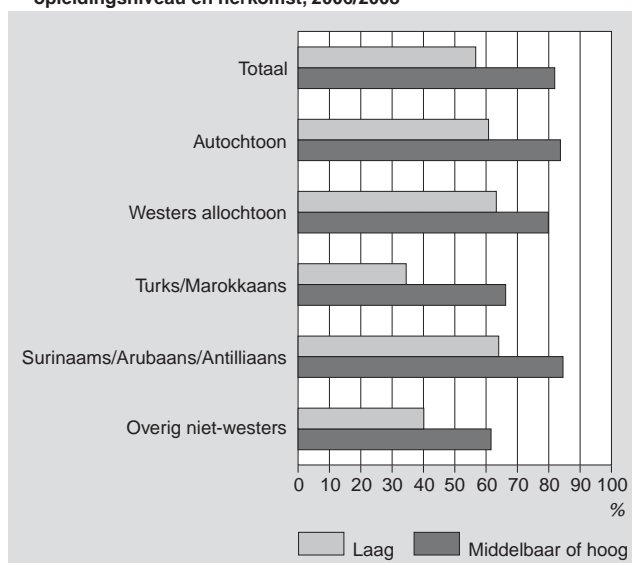
Bij beide leeftijdsgroepen participeren laagopgeleide vrouwen beduidend minder vaak dan middelbaar- en hoogopgeleide. Bij de 50-tot-60-jarige vrouwen is dit verschil ongeveer even groot als bij de 25-tot-50-jarigen, namelijk ruim 25 procentpunten. De lage participatiegraad van oudere vrouwen betreft dus vooral de laagopgeleiden onder hen. Daar komt nog bij dat oudere vrouwen veel vaker laag zijn opgeleid dan jongere: 23 procent tegenover 42 procent. Dit drukt dus het participatiecijfer van deze leeftijdsgroep.

2.2 Arbeidsparticipatie onder jongere Turkse en Marokkaanse laagopgeleide vrouwen relatief laag

De arbeidsdeelname onder 25-tot-50-jarige vrouwen verschilt sterk per herkomstgroepering. Ruim drie kwart van de vrouwen tussen de 25 en 50 jaar is van autochtone herkomst. Van hen participeert 79 procent op de arbeidsmarkt. Onder Surinaamse, Arubaanse en Antilliaanse vrouwen van deze leeftijd is dit aandeel ongeveer even hoog. Turkse en Marokkaanse vrouwen zijn het minst actief op de arbeidsmarkt: ruim 49 procent. Ook vrouwen die gerekend worden tot de categorie 'overig niet-westers' kennen een relatief lage participatiegraad. Deze ligt maar iets hoger dan bij de Turkse en Marokkaanse vrouwen. Het gaat echter om een groep die gekenmerkt wordt door een grote diversiteit. In totaal zijn de niet-westerse allochtonen goed voor 13 procent van de vrouwen tussen de 25 en 50 jaar.

Bij alle herkomstgroeperingen is de arbeidsparticipatie van laagopgeleiden duidelijk lager dan die van middelbaar- of

1. Bruto arbeidsparticipatie van vrouwen van 25 tot 50 jaar naar opleidingsniveau en herkomst, 2006/2008

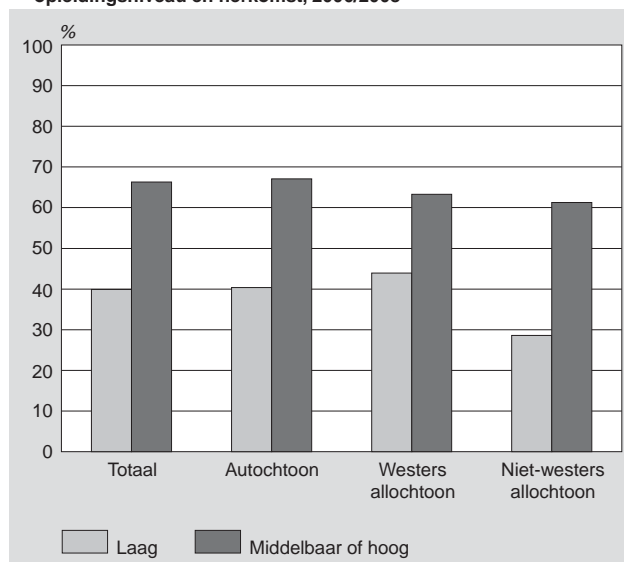

hoogopgeleiden. De omvang van dit verschil varieert echter. Van de 25-tot-50-jarige autochtone laagopgeleide vrouwen participeert 61 procent op de arbeidsmarkt, van de autochtone middelbaar- en hoogopgeleide vrouwen is dat 84 procent, een verschil van 23 procentpunten. Het grootst binnen deze leeftijdsgroep is dit verschil bij de Turkse en Marokkaanse vrouwen: 32 procentpunten. Behalve dat de arbeidsparticipatie van de jonge Turkse en Marokkaanse vrouwen relatief laag is, blijkt bij deze groep dus ook de samenhang tussen het opleidingsniveau en de arbeidsparticipatie vrij sterk te zijn. Hierdoor is de participatiegraad van laagopgeleide 25-tot-50-jarige Turkse en Marokkaanse vrouwen met 34 procent erg laag.

2.3 Laagopgeleide oudere niet-westerse vrouwen kennen de laagste arbeidsparticipatie

Zoals al gezegd in paragraaf 2.1 zijn vrouwen van 50 tot 60 jaar veel minder vaak actief op de arbeidsmarkt dan vrouwen van 25 tot 50 jaar. Dat geldt zowel voor autochtone vrouwen als voor niet-westerse allochtone vrouwen. Ook is bij oudere vrouwen de relatie tussen het opleidingsniveau en de arbeidsparticipatie beduidend sterker. Deze relatie is het sterkst bij de niet-westerse allochtonen van 50 tot 60 jaar waar de participatie van middelbaar- en hoogopgeleiden ongeveer twee keer zo hoog is als onder laagopgeleiden: 61 procent tegenover 29 procent. Bij autochtone vrouwen van deze leeftijd zijn deze percentages respectievelijk 67 procent en 40 procent. Daarmee is het verschil in arbeidsparticipatie naar herkomst onder hoger opgeleide vrouwen veel kleiner dan onder laagopgeleide vrouwen.

2. Bruto arbeidsparticipatie van vrouwen van 50 tot 60 jaar naar opleidingsniveau en herkomst, 2006/2008

3. Arbeidsparticipatie laagopgeleide vrouwen vooral laag als er jonge kinderen zijn

De aanwezigheid van kinderen speelt een belangrijke rol bij de arbeidsparticipatie van vrouwen. Vrouwen met jonge kinderen werken minder vaak dan vrouwen zonder kinde-

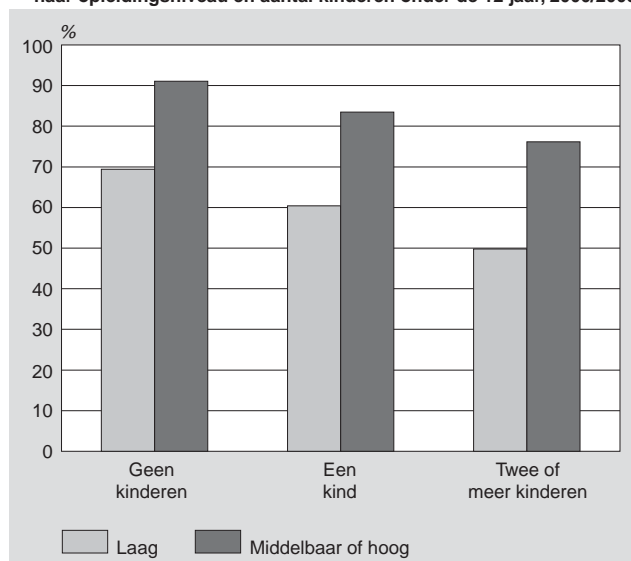
ren. Dit verband is eigenlijk nog sterker vanwege het feit dat vrouwen zonder kinderen ouder zijn en daarmee ook iets minder vaak participeren. Als met dit leeftijdseffect rekening wordt gehouden, zou het verschil in arbeidsparticipatie tussen vrouwen met jonge kinderen en vrouwen zonder kinderen dus nog iets groter zijn. Dit verschil ontstaat doordat na de geboorte van kinderen er nogal eens een taakverdeling ontstaat tussen vaders en moeders, waarbij de vader hoofdzakelijk verantwoordelijk wordt voor het inkomen en de moeder de verantwoordelijkheid voor de zorgtaken op zich neemt. Zo besteedden vrouwen in 2005 ruim twee keer zoveel tijd aan huishoudelijk werk en zorgtaken als mannen (Cloïn en Souren, 2009). Behalve dat veel vrouwen minder gaan werken na de geboorte van hun eerste kind, is er ook een deel dat geheel stopt met werken (Cloïn en Boelens, 2004; Mol, 2008; Leufkens, 2009).

3.1 Lage arbeidsparticipatie bij laagopgeleiden met meerdere kinderen

Voor de arbeidsparticipatie van vrouwen maakt het niet alleen uit of ze een jong kind (onder de twaalf jaar) hebben, maar ook hoeveel ze er hebben. Vrouwen met één kind participeren minder vaak dan vrouwen zonder kinderen en vrouwen met twee of meer kinderen participeren minder vaak dan vrouwen met één kind. Eerder onderzoek vond juist dat bij de geboorte van het tweede of derde kind veel minder vrouwen stoppen met werken dan bij de geboorte van het eerste kind (Mol 2008). Deze dynamische cijfers kunnen echter verschillen van standcijfers als bijvoorbeeld vrouwen die van plan zijn om meerdere kinderen te krijgen, al bij de geboorte van het eerste kind besluiten te stoppen met werken.

De negatieve samenhang tussen het aantal kinderen onder de twaalf jaar en de arbeidsparticipatie van vrouwen doet zich voor bij alle opleidingsniveaus. Het verschil in participatie tussen vrouwen met één en vrouwen met twee of meer kinderen is bij laagopgeleide vrouwen echter wel

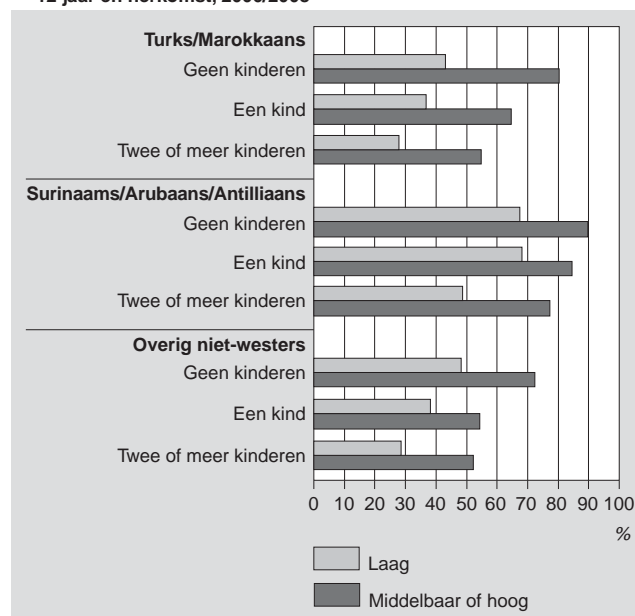
3. Bruto arbeidsparticipatie van autochtone vrouwen van 25 tot 50 jaar naar opleidingsniveau en aantal kinderen onder de 12 jaar, 2006/2008

iets groter dan bij middelbaar- of hoogopgeleide vrouwen. Bij autochtone vrouwen gaat het hier om een verschil van 3 procentpunten, bij niet-westerse vrouwen is dat onderscheid met 5 procentpunten nog iets groter.

Niet-westerse allochtone vrouwen zijn beduidend minder vaak actief op de arbeidsmarkt als zij meer kinderen hebben. Deze samenhang tussen het hebben van (meerdere) kinderen en de arbeidsparticipatie is bij de verschillende groepen niet-westerse allochtone vrouwen ongeveer even sterk. Bij vrouwen zonder kinderen is het verschil in arbeidsdeelname tussen laagopgeleiden en middelbaar- en hoogopgeleiden vooral groot onder Turkse en Marokkaanse vrouwen. De arbeidsparticipatie onder laagopgeleide Turkse en Marokkaanse vrouwen is daarmee al erg laag ongeacht of er kinderen zijn. Bij twee of meer jonge kinderen in het huishouden komen de verschillen in arbeidsparticipatie tussen de verschillende opleidingsniveaus bij alle groepen niet-westerse allochtone vrouwen meer overeen.

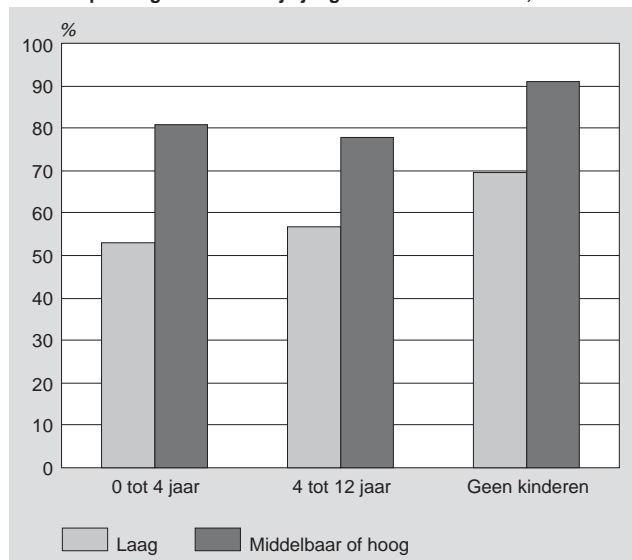
4. Bruto arbeidsparticipatie van niet-westers allochtone vrouwen van 25 tot 50 jaar naar opleidingsniveau, aantal kinderen onder de 12 jaar en herkomst, 2006/2008

3.2 Participatie laagopgeleide vrouwen het laagst als kinderen onder de vier jaar zijn

Bij autochtone vrouwen is er geen sterke samenhang tussen de arbeidsparticipatie van moeders en de leeftijd van de kinderen. Dit komt overeen met eerder onderzoek waaruit bleek dat de participatie van vrouwen nauwelijks stijgt als het jongste kind vier wordt (Mol, 2008). Alleen laagopgeleide autochtone vrouwen van wie het jongste kind de schoolgaande leeftijd heeft, zijn iets vaker actief op de arbeidsmarkt dan vrouwen van wie het jongste kind nog niet naar school gaat. Het gaat dan wel maar om een verschil van 3 procentpunten. Middelbaar- en hoogopgeleide

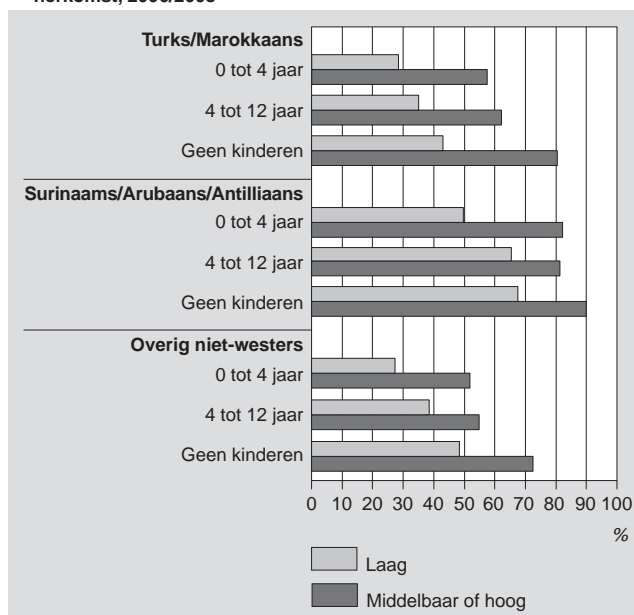
5. Bruto arbeidsparticipatie van autochtone vrouwen van 25 tot 50 jaar naar opleidingsniveau leeftijd jongste kind en herkomst, 2006/2008

vrouwen participeren niet vaker als het jongste kind naar de basisschool gaat.

Van de niet-westerse allochtone moeders participeren degenen met een laag opleidingsniveau duidelijk vaker als de jongste naar de basisschool kan. Bij de middelbaar- en hoogopgeleide vrouwen zijn de verschillen tussen moeders met kinderen onder de vier en moeders met kinderen van vier jaar of ouder een stuk kleiner. Vooral laagopgeleide niet-westerse allochtone vrouwen met een kind jonger dan vier jaar, participeren dus weinig op de arbeidsmarkt. Bij de groepen Turkse en Marokkaanse vrouwen en overige niet-westerse allochtone vrouwen met een kind jonger dan vier jaar is de arbeidsparticipatie zelfs lager dan 30 procent.

6. Bruto arbeidsparticipatie van niet-westers allochtone vrouwen van 25 tot 50 jaar naar opleidingsniveau, leeftijd jongste kind en herkomst, 2006/2008

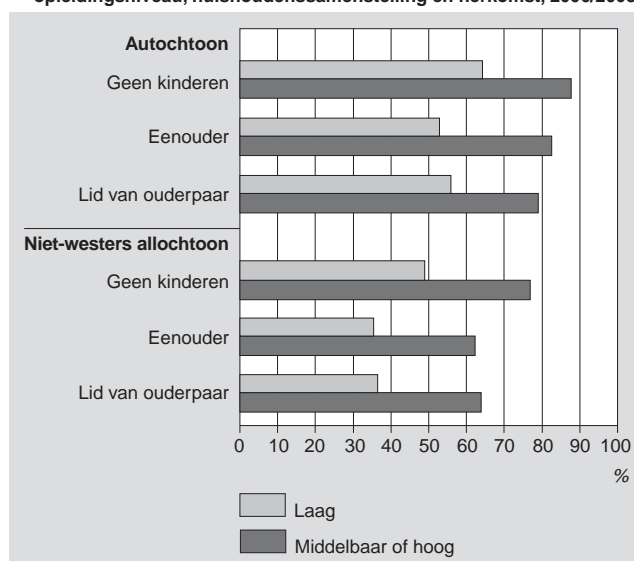
4. Beperkte samenhang aanwezigheid partner met de arbeidsparticipatie

Vrouwen met kinderen participeren ongeacht hun opleidingsniveau minder vaak op de arbeidsmarkt dan vrouwen zonder kinderen. De aanwezigheid van een partner kan in dit patroon nog tot veranderingen leiden (Van der Valk, 2005). De arbeidsparticipatie kan namelijk ook samenhangen met het hebben van een partner die al dan niet werkt. Als moeders een partner hebben, kan er een taakverdeling zijn waarbij de een (meestal de vrouw) de zorgtaken op zich neemt en de ander (meestal de man) zorgt voor het inkomen. De financiële noodzaak om allebei te werken is dan kleiner. Tegelijkertijd kan het voor alleenstaande moeders juist moeilijker zijn om arbeid en zorg te combineren. De participatie onder alleenstaande moeders is dan ook lager dan onder moeders met een partner; dit geldt met name als de kinderen jong zijn (Beckers en Van der Valk, 2005; Coumans, 2008).

4.1 Arbeidsparticipatie laagopgeleide alleenstaande moeders relatief laag

Laagopgeleide moeders van kinderen jonger dan twaalf jaar met partner participeren vaker op de arbeidsmarkt dan moeders zonder partner. Middelbaar- of hoogopgeleide autochtone moeders participeren juist minder vaak op de arbeidsmarkt als er een partner in het huishouden is. De samenhang tussen het opleidingsniveau en de arbeidsparticipatie is bij autochtonen relatief groot onder de alleenstaande moeders. Bij niet-westers allochtone alleenstaande moeders zijn de verschillen in arbeidsparticipatie tussen laag en middelbaar opgeleiden ongeveer gelijk aan de overige huishoudenssamenstellingen. Vanwege te kleine aantallen kan niet worden uitgesplitst binnen de niet-westerse herkomstsgroeperingen.

7. Bruto arbeidsparticipatie van vrouwen van 25 tot 50 jaar naar opleidingsniveau, huishoudenssamenstelling en herkomst, 2006/2008

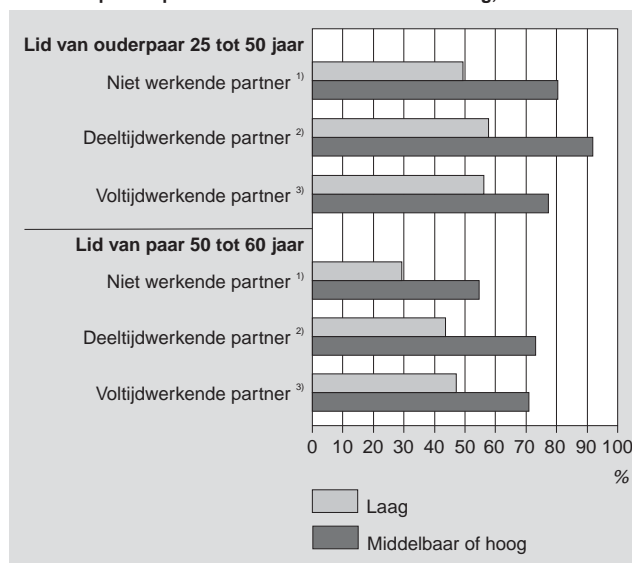

4.2 Nauwelijks samenhang tussen arbeidsduur partner en arbeidsparticipatie laagopgeleide vrouwen

Laagopgeleide autochtone¹⁾ moeders van 25 tot 50 jaar met een partner participeren relatief weinig op de arbeidsmarkt als de partner niet werkt. Middelbaar- of hoogopgeleide moeders met een niet-werkende partner participeren juist vaker op de arbeidsmarkt, vergeleken met moeders van wie de partner voltijds werkt. Ongeacht het opleidingsniveau zijn moeders van wie de partner in deeltijd werkt, het vaakst actief op de arbeidsmarkt. Bij de middelbaar- en hoogopgeleide autochtone moeders is de arbeidsparticipatie erg hoog: 92 procent. Dat is 15 procentpunt meer dan bij moeders met een voltijds werkende partner. Bij laagopgeleide moeders is dat verschil veel kleiner.

Bij 50-tot-60-jarigen is de samenhang tussen de arbeidspositie van de partner en de arbeidsparticipatie van vrouwen met een partner ongeveer gelijk voor de verschillende opleidingsniveaus. Vrouwen met een partner die niet of minder dan twaalf uur per week werkt, participeren zelf ook beduidend minder vaak op de arbeidsmarkt. De arbeidsduur van de werkende partner hangt verder niet sterk samen met de arbeidsparticipatie.

8. Bruto arbeidsparticipatie autochtone vrouwen naar opleidingsniveau, arbeidspositie partner en huishoudensamenstelling, 2006/2008

¹⁾ Partner werkt niet of minder dan 12 uur per week

²⁾ Partner werkt 12 tot 35 uur per week

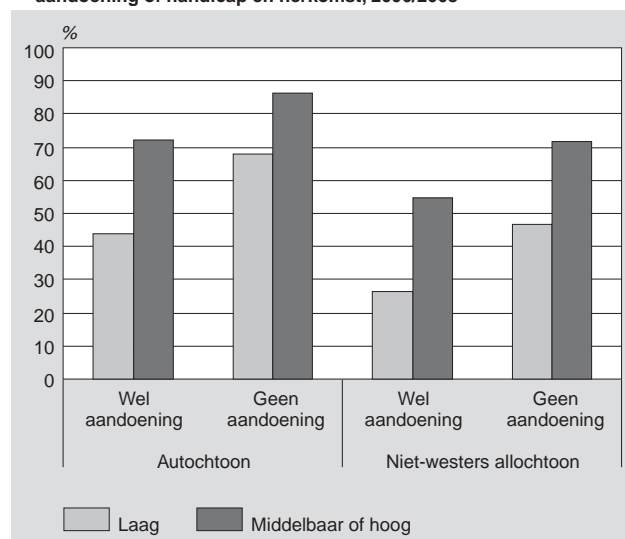
³⁾ Partner werkt 35 uur of meer per week

5. Sterkere samenhang tussen gezondheidsproblemen en arbeidsparticipatie bij laagopgeleiden

Ook gezondheidsproblemen spelen een rol bij de arbeidsparticipatie van vrouwen. Een langdurige ziekte, een aandoening of een handicap kan het mensen moeilijker maken om te werken. Van de Nederlandse vrouwen tussen de 25 en 50 jaar heeft 23 procent één of meerdere langdurige ziekten, aandoeningen of handicaps, zoals rug- of nekklachten, psychische problemen of astma. Bij vrouwen tussen de 50 en 60 jaar is dit 38 procent. De arbeidsparticipatie

onder vrouwen van 25 tot 50 jaar met een ziekte, aandoening of handicap is veel lager dan onder gezonde vrouwen van die leeftijd. Het verschil in arbeidsparticipatie tussen vrouwen met en zonder ziekte, aandoening of handicap is groter onder laagopgeleiden dan onder hoogopgeleiden. Ook bij autochtone¹⁾ vrouwen tussen de 50 en 60 is de participatie onder degenen met een aandoening veel lager dan onder degenen zonder aandoening (niet in figuur). Hier hangt de relatie tussen gezondheid en arbeidsparticipatie echter nauwelijks samen met het opleidingsniveau.

9. Bruto arbeidsparticipatie van vrouwen van 25 tot 50 jaar naar opleidingsniveau, het hebben van een langdurige ziekte, aandoening of handicap en herkomst, 2006/2008

Technische toelichting

Alle gegevens in dit artikel zijn afkomstig uit de Enquête beroepsbevolking (EBB). De EBB is een steekproefonderzoek onder personen die in Nederland wonen, met uitzondering van personen in inrichtingen, instellingen en tehuizen (institutionele bevolking). Voor de EBB wordt elk jaar een steekproef getrokken van ongeveer 1 procent van de Nederlandse bevolking. Om voldoende uitsplitsingen te kunnen maken zijn de enquêtejaren 2006 tot en met 2008 samengevoegd voor de analyses: de cijfers die in dit artikel gepresenteerd worden zijn steeds het gemiddelde van die drie jaren.

Literatuur

Beckers, I. en J. van der Valk (2005). Ouders op de arbeidsmarkt. *Sociaal-economische trends*, 2/2005: 18–22.

Cloïn, M. en A. Boelens (2004). Onbetaalde arbeid en de combinatie van arbeid en zorg. In: Portegijs, W., A. Boelens en L. Olsthoorn (red.), *Emancipatiemonitor 2004* (p. 91–132). Den Haag: SCP/CBS.

Cloïn, M. en M. Souren (2009). Onbetaalde arbeid en de combinatie van arbeid en zorg. In: Merens, A. en

B. Hermans (red.), *Emancipatiemonitor 2008* (p. 115–158). Den Haag: SCP/CBS.

Coumans, M. (2008). Alleenstaande moeders op de arbeidsmarkt. *Sociaaleconomische trends*, 4/2008: 33–38.

Knoef, M., R. Euwals en D. van Vuuren (2007). *The trend in female labour force participation: What can be expected for the future?* IZA Discussion Paper No. 3225.

Leufkens, K. (2009, 31 augustus). Steeds minder vrouwen gaan korter werken na geboorte eerste kind. *CBS-Webmagazine*.

Mol, M. (2008). Levensfasen van kinderen en het arbeidspatroon van ouders. *Sociaaleconomische trends*, 1/2008: 11–16.

Valk, J. van der (2005). Arbeidsdeelname van paren. *Sociaal-economische trends*, 3/2005: 27–31.

Valk, J. van der (2008). Arbeid combineren met zorg: deeltijdwerk. In: Mol, M., H.J. Dirven en R. van der Bie (red.) *Dynamiek in de sociale statistiek: Nieuwe cijfers over de sociaaleconomische levensloop*. Den Haag/Heerlen: CBS.

Noot in de tekst

¹⁾ Vanwege te weinig waarnemingen wordt hier niet gekeken naar andere herkomstgroepen.